

תוכן העניינים

4	דברי הקדמה - האמונה במגילת אסתר
5	מבוא למגילת אור האמונה
6	הרקע ההיסטורי לסיפור המגילה
8	מהותם הפנימית של ימי הפורים
13	כתבונני לדורות
15	לדמותה של אסתר המלכה
16	סדר ברכות המגילה
17	מגילת אסתר
71	ברכה לאחר קריאת המגילה
72	רשימת המאירות

מבוא למגילת 'אור האמונה'

המגילת 'אור האמונה' היא אחד מהכתבים המרתקים בין כתבי התנ"ך. ספר בו נרקמת עלילה פילאית, בה נשזרים האירועים במסלול בדרך מקרית אולם היד האלוקית המכוונת היא המנהלת את ההתרחשויות. סיפור המגילה מתרחש בתקופת גלות בית ראשון, בתקופת חושך והסתר. גזירת השמד המרחפת על ראש ההגרים מעוררת כוחות טמירים מכוחם זוכים בני ישראל להפך את הגזירה ולצאת מחושך לאור גדול. סיפור המגילה הוא סיפור של אחדות, של מסירות נפש ושל גילוי **אור האמונה**. שני סיבות מובאות בדברי חז"ל לגזירה שנחתה על ראשי בני ישראל. האחת קשורה להשתחויותם של בני ישראל לצלם בתקופת נבוכדנאצר, והשנייה לכך שנהנו מסעודת אחשורוש. שני פגמים שמקורם בחושך העולמי, בתרבות האמונה בעת ניתוקם של בני ישראל מארצם ומבית מקדשם. כח האחדות והאמונה הוא שהוביל למהפך, והוא שלמעשה סלל לבסוף את הדרך לבניין הבית השני.

ספרי פירוש רבים נכתבו לסיפור המגילה. החידוש בספר שלפניכם הינו בשילוב בין הבאור, הסוקר את עלילת המגילה תוך התבוננות מעמיקה, לבין אוסף איורים ותמונות פרי יצירתן של תלמידות 'מכללת אמונה'.

תודתי לראשי 'מכללת אמונה' בירושלים, בה אני זוכה להרביץ תורה כבר כט"ו שנים, המקדמים את שילוב תחום לימודי היהדות והאמונה. ראש המכללה, מר עמוס ספראי הי"ו ורב המכללה ידידי ורעי הרב חיים פנח' שליט"א, המנווטים בתבונה רבה את הנושא המורכב והעדין הזה. ברכות גם לר' דרור שאולוף, סמנכ"ל המכללה, על עזרתו הרבה.

תודתי לסנייעים במלאכת ההפקה. ר' יגאל גרוס, ראש המחלקה לעיצוב גרפי במכללה, המורה גברת נעמה בוימן שהינחתה את התלמידות, ועדי צור שעסקה בעיצוב המגילה בחן רב. לכולם התודה והברכה, ותהא משכורתם שלמה מאת בורא העולמים.

ברצוני להודות לידידי הרב ימין לוי הי"ו, איש רב פעלים לתורה ולתעודה, אשר בביתו נכתב חלק הארי של באור הספר עת החלמתי מטיפול רפואי בגולת אמריקה. השבח והברכה לבורא עולם על חסדיו אשר גמלנו.

ואחריהם בדברי תודה לנוות ביתי עפרה, שתודות למסירותה הרבה ביכולתי להתמסר הן לכתיבה והן ללימוד והוראה. תפילתי שנזכה לרוב ברכה ונחת מיוצאי חלצינו לאורך ימים ושנים מתוך רוב בריאות ושמחה.

בתפילה לישועה השלמה ולבניין בית מקדשנו במהרה בתפארה.

ירושלים עיר הקודש תבנה ותכונן, תש"ע

הרב מנחם מקובר

הרקע ההסטורי לסיפור המגילה

מגילת אסתר אינה סיפור עממי שתלוש מרקע היסטורי, אלא עלילה שהתרחשה במהלך ימי הגלות של חורבן הבית הראשון.

לצורך הבנת הרקע לתקופה ולאירועי המגילה יש להבהיר את תולדות אותה התקופה כפי שמתארים חז"ל (מגילה י"א, ב' וכן ראש השנה ג').

מלכות בבל קמה על תילה בשנת 3,319 לבריאת העולם, זאת לאחר שנבוכדנצאר מלך בבל הביס את צבא אשור. שנה לאחר מכן מנצח נבוכדנצאר את צבאו של המלך יהויקים, מלך יהודה. עקב מרידות ואי סדרים מגלה נבוכדנצאר שבע שנים לאחר מכן את המלך יהויכין (יכניה) יחד עם ראשי העם וכן חרשי הברזל. אחד עשרה שנים מאוחר יותר, בתקופת המלך צדקיהו, עולה צבא בבל ומחריב את ירושלים ואת בית המקדש. המלך צדקיהו גולה לבבל לאחר שבניו נהרגים לנגד עיניו ועיניו מנוקרות.

נבוכדנצאר, מחריב המקדש, שולט במשך ארבעים וחמש שנים. בעקבותיו מלכו בבבל שני מלכים: אויל מרודך, שמלך עשרים ושלוש שנים (הוא שיחרר את המלך יכניה מכלאו), ובלשצאר - אחרון מלכי בבל שמלך שלוש שנים בלבד. מתואר בספר דניאל, בתחילת פרק ה', שבלשצאר לקח את כלי המקדש ששבה נבוכדנצאר והשתמש בהם לשתיית יין. בו בזמן ראו המסובים אצבעות יד שכתבו על הכותל. בלשצאר נבהל מאד, ומביא את דניאל כדי לפתור לו את הכתוב. דניאל פתר לו כי מלכותו תתחלק למדי ופרס, ובאותו הלילה בלשצאר נהרג.

לדברי חז"ל סיבת המשתה של בלשצאר היתה כיוון שהוא טעה במניין השנים מאז חורבן בית המקדש. הוא סבר כי חלפו שבעים שנה לחורבן ואם כן מלכות ישראל נכחדה מן העולם. חשבונו המוטעה היה כדלהלן: הוא חישוב את שנות החורבן מאז עליית מלכות בבל: 45 שנים לנבוכדנצאר, 23 שנים לאויל מרודך ושנתיים לעצמו - סך הכל שבעים שנה.

הראשון למלכי מדי ופרס הינו דריוש המדי, הכובש את בבל ומולך שנתיים בלבד. לאחריו מולך כורש, הנותן את הרשיון לתחילת בניין הבית השני, ולאחריו מולך במשך 14 שנים אחשורוש. דריוש הפרסי, יורשו של אחשורוש (לאחת הדעות הינו בנה של אסתר המלכה), מולך 34 שנים ובזמנו ניתן הרשיון המחודש לבניין בית המקדש.

גם לאחשורוש היתה טעות במניין השנים מאז חורבן בית המקדש. בעקבות מניין מוטעה זה הוא עורך את המשתה הגדול. יסוד טעותו נובע מכך שהוא מתחיל את המניין מאז גלות יכניה (שנה שמינית למלך נבוכדנצאר). הוא מונה 37 שנים לנבוכדנצאר, 23 שנים לאויל מרודך, 3 שנים לבלשצאר, 5 שנים לדריוש המדי ולכורש ושנתיים לאחשורוש.

מבואר כי חורבן המקדש היווה עבור בלשצאר ואחשורוש נקודת ציון, שכן הדבר סימל עבורם את חורבן מלכות הקדושה של עם ישראל ועליית שלטון הטומאה בעולם. סיפור המגילה מגולל את נצחון הקדושה על הטומאה, נצחון האור על החושך, נצחון ההשגחה על יד המקרה ונצחון האמונה על הכפירה.

מהותם הפנימית של ימי הפורים

מהות האומה הפרסית

בספר דניאל מתוארות ארבעת המלוכויות הרשעות שקמו במהלך הדורות כנגד עם ישראל: בבל, מדי, יון ואדום. כל אחת מהן מתגלה שם בדמות חיה אחרת, כאשר מלכות מדי (שמצורפת לפרס) מתדמה לדב.¹ מבאר שם רש"י: "זה רמז למלכות פרס שתמלוך אחר בבל, שאוכלים ושותים כדב ומסורבלים בבשר כדב".² ועיין ברס"ג ו'מצודת ציון' המוצאים רמז בשלושת הצלעות הנמצאות בפי הדב³ למלכים כורש, אחשורוש ודריוש שבזמנו הסתיימה בניית המקדש. המלבי"ם, לעומתם, מוצא בכך רמז למלכות פרס אשר כבשה שלש אומות: בבל, אשור ומדי.

אומרת על כך הגמרא במסכת קדושין: "דמיה לדב - תני רב יוסף: אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדב, ומסורבלין כדב, ומגדלים שער כדב, ואין להם מנוחה כדב". מבאר זאת המהר"ל מפראג בספרו 'נר מצוה': "פירוש: שהם מבקשים תמיד לבלוע, כך הוא מידתם ... שכל זה כח אחשורוש שהיה חסר ומבקש תמיד למלאת נפשו מן העושר ... וכל זה שרצה למלאת נפשו מן תאוות הגופנית".⁴ דהיינו: כל עניינו של אחשורוש הוא עולם החומר, העולם הגשמי, וכל מגמתו היתה לבטל את המלכות הקדושה של עם ישראל, להפוך את שלטונו ל'תחליף' לבית המקדש. להלן נראה כי אחשורוש נפל מכח טהרתו של מרדכי, ראש הצדיקים.

מלחמת נבוכדנצר, אחשורוש והמן כנגד בית המקדש

המדרש⁵ דורש פסוק בעמוס:⁶ "בָּאֵשׁ יִנוֹס אִישׁ מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְפָנָה לְדָב וְכָא הַבַּיִת וְסָמַךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר וְנָשְׂכוּ הַנָּחָשׁ". אומר המדרש כי הארי - זה נבוכדנצר, הדב - זה בלשצאר, ובא הבית וסמך ידו על הקיר - תקופת תחילת ימי הבית השני, ונשכו הנחש - זהו המן שהיה מכה ובוטט בבני ישראל.

דהיינו: נבוכדנצר, שהחריב את בית מקדשנו, הוא הארי שבטומאה והוא כנגד בית המקדש הנקרא בשם 'אריאל'.⁷ כדי להחריב את בית מקדשנו שלח השי"ת את העזין שבאומות שהם מהווים כח נגדי לבחינת הארי שבקדושה. הדב, הוא בלשצאר, שהינו אחרון מלכי בבל ששעבדו את עם ישראל. בלשצאר הוציא את כלי המקדש והשתמש בהם,⁸ כיוון שהוא סבר בטעות שחלפו שבעים שנים מאז חורבן הבית,⁹ ואז נפל ממלכותו. אחרי העפילו לפסגת השלטון בני מדי ופרס, שנמשלים (כאמור) לדב. המשך הפסוק מבואר במדרש על

1 בפרק ז' מתוארות ארבעת החיות: אריה, דב, נמר וחיה עם שיני ברזל.

2 בפסוק ה' שם.

3 כנאמר שם: "ותלת עילאין בפומה בין שניה".

4 דף ע"ב, א'.

5 אסתר רבה פתיחתא ה'.

6 עמוס ה', י"ט.

7 "הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד" (ישעיהו כ"ט, א'). גם המזבח מוכנה בשם זה, כמבואר בספר יחזקאל (מ"ג, ט"ז).

8 ראה לעיל בתאור הרקע ההסטורי למגילה כי בלשצאר השתמש בכלי המקדש שכן הוא סבר כי חלפו שבעים שנה מאז חורבן המקדש.

9 ראה בהקדמה לעיל באור העניין.

והקופה בבית שני, בה היתה תחושה של גאולה הממשמשת ובאה, ואז "ונשכו הנחש" - זה המן, אשר שב והפחד את קטרוגו של עמלק, הוא קטרוגו של הנחש הקדמוני. עיין שם במדרש המצטט מספר עזרא¹⁰ דברים מאליפים על אותה תקופה, בה אחשורוש מוציא צו להפסקת בניין בית המקדש השני שהחל באישורו של כורש. זאת - בהשפעתו של הצורר המן.

הסיבות למשתה אחשורוש

במדרש¹¹ מובא כי הסיבה הראשונה למשתה שעורך אחשורוש הינה העובדה שלפי חשבונו המוטעה חלפו שבעים שנים מאז חורבן בית ראשון והבית השני עדיין לא נבנה¹². אחשורוש חוגג את הפיכת 'שושן הבירה' למסחופלין החדש של המלכות.

במדרש גם מתואר כי אחשורוש ניסה לשבת על כסא שלמה המופלא, אולם האריות אשר על הכסא לא התנווהו לעלות כיוון שהוא לא היה 'קוזמיקרטור', שהינו מושל בכל העולם¹³. אחשורוש שוקד במשך שלש שנים על בניית כסא הדומה לזה של שלמה המלך, ועם סיום בניית הכסא הוא עורך משתה מפואר¹⁴. בצרוף כסא שלמה - יהא הוא המושל בכיפה!¹⁵

המשתה המפואר נערך "בַּחֲצֵר גִּתְּן הַמֶּלֶךְ"¹⁶ - דבר המזכירנו את חצרות המקדש. במשתה עושים שימוש בכלי המקדש¹⁷, ואחשורוש עצמו לובש את בגדי הכהן הגדול¹⁸ - הוא אינו חפץ רק במלכות אלא גם במהותה מתוך כל זאת מובנים התאורים במגילה לגבי הבוץ, הארגמן והתכלת שהיוו את הצבעים במקדש.

רמזים בתורה לדמויות המגילה

הח"ל¹⁹ מביאים רמזים לדמויות המגילה מן התורה. לדבריהם הרמז לדמותו של המן מופיע בפסוק²⁰ "הָמָן אֲשֶׁר צִוִּיתִי לְבִלְתִּי אֶכֶל מִמֶּנּוּ אֶכְלֶתָ", הרמז לדמותה של אסתר הוא בפסוק²¹ "וְאֶנֶּכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי

¹⁰ עיר ד'.

¹¹ אסתר רבה א', י"ב.

¹² היתה לו טעות במנין השנים, כשם שטעה בכך בלשצר שהוציא את כלי המקדש והשתמש בהם כיון שסבר שחלפו שבעים שנה מאז החורבן והבית לא נבנה (עיין ברס"ג לדניאל ה, כה). בגמרא מגילה (יא, ב) יש באור ארוך לסברתו של אחשורוש שסבר כי כמעט חזקא הגיע תום שבעים שנה לחורבן הבית. לדעת 'יפה ענף' על המדרש שם (א, טו) הוא סבר שלאחר שלש שנים בהן לא חודשה עבודת הבניה הדבר הינו בגדר חזקה שהמקדש כבר לא יבנה.

¹³ ראה באור 'מתנות כהונה' שם.

¹⁴ זהו הבאור לכתוב במגילה "בשנת שלש למלכו". עיין במדרש שם (א, ט"ו).

¹⁵ כפי שהבהרנו בהערות הקודמות מכאן מובנת המחלוקת במדרש (פר' א ט"ו) אם "שנת שלש למולכו" היא לזמן ביטול מלכות המקדש או למלכותו של אחשורוש העמל במהלך תקופה זו על בנין הכסא.

¹⁶ אסתר א', ה'.

¹⁷ אסתר רבה ב', י"א.

¹⁸ אסתר רבה ב', א', וכן במגילה י"ב, א'. מבואר שם כי אחשורוש נתעטף בהם. עיין ביפה ענף על המדרש שם. במדרש (ג', י"ט) מובא כי גם ושתוי הראתה את בגדי הכהן הגדול כמו אחשורוש.

¹⁹ חולין קל"ט, ב'.

²⁰ בראשית ג', י"א.

²¹ דברים ל"א, י"ח.

פרק א' - משתה אחשורוש

רקע

אנו נמצאים בתקופת גלות בית ראשון. היהודים מפוזרים בארצות גלותם. אחשורוש, מלך פרס, עומד במרכז הפרק הראשון של מגילת אסתר. מלך הפכפך, הנתון להשפעת הסובבים אותו, עורך משתה רב רושם המאפיין את מהותו: הנתנות ושררה.

המשתה מהווה גורם מאד משמעותי הן בתולדות ממלכת פרס והן בגורל היהודים נתיני הממלכה. מחד - המשתה מסתיים באובדן המלכה, זרע לבית נבוכדנאצר מלך בבל, ארוע שבעקבותיו תוכתר בעתיד אסתר המלכה. מאידך - השתתפות היהודים בנשף הגדול מעוררת את מידת הדין שבעקבותיה תגיע גזירת השמד של הצורך המן.

פסוק א' - הקדמה - מלכות אחשורוש

נאמר במדרש: "ויהי בשון" הינה עת צרה לישראל. המגילה פותחת לכאורה בסיפור שאינו קשור במישרין לעם ישראל, אולם כבר במילת הפתיחה למגילה נרמז עניינה: עת צרה ושמד ליהודים.

המלך אחשורוש כבר מוכר לנו מספר עזרא, שכן הוא מבטל בתחילת מלכותו את רשיון בניית הבית השני שניתן על-ידי המלך כורש (ראה בהקדמה לספרנו). משום כך ההתייחסות בתחילת המגילה הינה למלך ידוע, שכבר שמענו אודותיו בעבר.

בעל ה'אור החיים' הקדוש מדגיש כי גדולתו של אחשורוש הינה בבחינת

1 פתיחתא למדרש אסתר רבה, י"א.

2 ד', ו'.

3 בבאורו 'ראשון לציון'.

א ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המלך מהדו ועד פוש שבע ועשרים ומאה מדינה: ב בימים ההם פשבת המלך אחשורוש על פסא מלכותו אשר פשושן הבירה: ג בשנת שלוש למלכו עשה משתה לכל-שריו ועבדיו חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו:

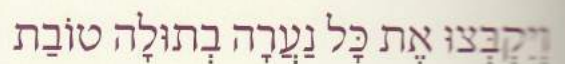
פרק ב' -

רקע

פסוק א' - המלך מתעורר מיינו

פסוקים ב' - ד' - עצת נערי המלך

26 ראה פירוש 'יוסף לקח'.

הַנָּשִׁים אֶל יַד הַגָּאֵת סָרִיס

תִּמְרֵי קִיּוֹן: ד' וְהִנֵּעֲרָה

הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ

וַיֵּטֶב הָעֶבֶר

וַיַּעַשׂ כֵּן:

